

KUNST VERSUS TRAUMA'S

Toen mij gevraagd werd iets te schrijven over wat me geraakt heeft de laatste jaren, was de donkere nasleep van de extreme geweldplegingen in Parijs van 13 november Parijs nog overal voelbaar, de dreiging nabij. De angst had aan terrein gewonnen, ook al wilden we er niet aan toegeven. Onze bewegingsvrijheid leek opnieuw voorgoed een stuk ingeperkt. In dit sombere klimaat kon ik niet anders dan me de vraag stellen: wat kan kunst doen? Wat heeft ze hierover te zeggen? Welke benadering plaatst ze naast die van de media, de filosofie, theologie en de psychologie, enzovoorts? Het antwoord op die vraag is zonder twijfel meerdubbel en ambigu en kan in verschillende richtingen uitdeinen.

Er is veel kunst die iets te zeggen heeft over de menselijke conditie en het menselijk handelen. Ik kan me hier nu niet aan wagen, wil niet verzeilen in een complex moeras van praktijken, inzichten en contradicties. Hoogstens wil ik een aantal ideeën van kunstenaars te berde brengen die hierover gaan, die me nu te binnen schieten, en die me de laatste jaren in dit verband hebben geraakt. Het gaat over het werk van Johan De Wilde, Bracha L. Ettinger en Arpaïs du Bois. Alle drie nemen ze in hun werk een sterk geëngageerde houding aan ten opzichte van trauma's uit de geschiedenis. Hun werk gaat over het opnieuw vormgeven van ruimte en tijd, over leegte, stilte, contemplatie en openheid naar de wereld.

Van kunstenaar Johan De Wilde hangt in Emergent in Veurne momenteel een LED display, waarop de fundamentele gedragsregels van de mens traag voorbij schuiven, zoals ze vooropgesteld zijn in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens in 1948 in de VS. Dit werk is één van de sleutels die toegang geeft tot zijn reeksen tekeningen, die daar te zien zijn. Het is volgens hem de meest verkrachte tekst die ooit geschreven is, omdat hij al zoveel overtreden is. Er waren de oorlogen in Korea en in Vietnam, de genocide in Rwanda en Bosnië, de oorlogen in Irak in Syrië, en zoveel meer.

"Ik stel vast dat de mens op een bepaalde destructieve manier blijft handelen, dat daar blijk-

baar niets aan te veranderen is. Het fascisme doet zich steeds voor onder een andere gedaante. De ware geaardheid van de mens kan maar beter niet ontkend worden", zei De Wilde.

Zijn subtiele potloodlijntekeningen kan je lezen als vacuïms van tijd waarin brokstukken van figuren verschijnen en verdwijnen. Op een abstract niveau wil hij met dit werk onder meer verwijzen naar de precare toestand van onze burgerrechten, die ook voortdurend moeten bijgeschaafd en herschreven worden.

ESTHETISCHE ERVARING

Een tweede kunstenaar die ik in dit verband wil vermelden, omdat haar werk en betoog me dit jaar sterk aangreep, is Bracha L. Ettinger. In juni jl. woonde ik haar boeiende lezing 'Caring' bij aan de KU-Leuven en bekeek ik het intrigerende debat 'Becoming Human' met kunsthistorica Griselda Pollock (te bekijken op de website van The Institute of Art and Ideas, (iaa.tv). Hierin spreekt ze over de verbinding tussen haar kritische theorie en haar creatieve praktijk. Het gaat over de transformatieve kracht van kunst.

De Israëlische kunstenaar Bracha L. Ettinger, die tegelijk actief is als filosofe, psycho-analytica en schrijfster, zet sporen van trauma's uit haar eigen leven en oorlogstrauma uit haar thuisland om in schilderijen, tekeningen en 'notebooks'. Haar abstracte beelden waar vaag figuratie in doorsijpelt, vragen van de toeschouwer tijd en aandacht om zich in onder te dompelen. De esthetische kwaliteit van haar werk nodigt je uit om je open te stellen, om een zekere kwetsbaarheid toe te laten. Wat zij ook 'fragilization' of een affectieve empathische houding noemt.

Aan de hand van de interpretatie en de herinterpretatie van haar eigen werk ontwikkelde ze een theorie – vanuit de taal van de psychoanalyse – rond de esthetische ervaring, waarin de relationele kwaliteit van haar werk duidelijk naar voor komt. Volgens haar stimuleert de esthetische ervaring (ze heeft het over 'schoonheid' in de betekenis van hoe Socrates, Kant en Hegel daar over spreken) de ontwikkeling van een meer zorgzame, empathische omgang met de ander en de wereld. Ik geloof ook heel sterk in de link tussen het esthetische en het ethisch/politieke handelen. De relationele theorie die Ettinger hier voorop stelt,

zijn gedragsregels die praktisch toepasbaar zijn in het dagelijks leven. Ze leiden ongetwijfeld tot een hoger empathisch bewustzijn.

De derde kunstenaar, de Belgische Arpaïs du Bois, zet op een vergelijkbare manier als Ettinger onverwerkte sporen bij haar zelf en uit haar omgeving (onder meer afkomstig uit trauma's) om in tekeningen en schilderijen. Haar afstudeerproject 'Histoire' (1998) was een aangrijpende bunde-

ling van tekeningen van lichamen waarin ze de traumatische ervaringen en herinneringen van haar vader verwerkte, die een concentratiekamp overleefde. Dat werk heeft de communicatie tussen vader en dochter, die verbroken was, terug kunnen herstellen. Het heeft de kern van haar latere werk bepaald tot op vandaag.

Isabelle DE BAETS

Arpaïs du Bois, 'les couleurs d'une humanité à 4 pattes', 2014, acryl en potlood op papier, 25 x 18,5 cm, courtesy Gallery FIFTY ONE